

Magyar pásztorkutyák.

Méhely Lajos, a Brehm-féle »Tierleben« fíradhatatlan szerkesztője és átdolgozója e mű XXVI. füzében a magyar pásztorkutyákat ismerteti. Ez az ismertetés, mely a szerző (Méhely) gondos tanulmányain alapul — oly lebilincselően érdekes, hogy elhatároztuk azt a szerző engedelmével lapunk olvasóival is megismertetni, mert lehetnek közöttük olyanok, kik e művet nem olvasták s az ilyenek bizonyára szívesen veendik a rendkívül érdekes ismeretterjesztő s egyben itt-ott helyreigazító cikkely reprodukcióját, mely a következő:

A *farkaskuvass* (*Canis familiaris domesticus luparius verus*). Kuvassznak vagy csuvassznak ugyan mindenféle ház- és tanyaőrző kutyát neveznek, melyek közt gyakran már meg sem állapítható származású másod- sőt harmadfokú korcsok is vannak, ezek seregéből azonban nagyon élesen válik ki a farkaskuvass, melyet Fitzinger nyomán¹ következőleg jellemezhetünk. Termet és nagyság tekintetében csaknem olyan mint a farkas, csak hogy valamivel karcsúbb, feje hátulja keskenyebb s füle valamivel hosszabb és szélesebb, ámbár szintén oly merev és fölálló. Szeme ugyan kicsiny, de a szemrése teljesen vízszintes. Arcszemölcssei határozottan felötlenek. Végtagjai aránylag magasabbak és karcsúbbak. Farka, melyet az állat inkább fölünkörítva, semmint egyenesen kinyújtva, vagy aláeresztve hord, még bozontosabb mint a farkasé. A szőrőzet csaknem ép oly rövid és lesimuló mint a farkasé; a test felső oldalán feketével elvegyült, világos vörhenyes barnás-szürke (tehát ordasszürke!); alul a végtagok belső oldalán s az arczorr körül inkább fehéresbe hajló.

Éz a kutyafajta Fitzinger szerint Magyarország

¹ Sitzungsber. Akad. Wien, LVI, 1867, októberi füzet, p. 12.

délkeleti részén, Oláhországban, Moldovában, Törökország északi részén s Oroszország déli vidékein fordul elő. Annyi bizonyos, hogy Erdély déli vidékein, jelesen a bodzai és barczasági hegység pásztortanyáin elég gyakran akadunk hasonló, nagyon harapós, marczona ebekre, melyek valószínűleg Alföldünk déli részein sem hiányzanak, legalább Temesmegye Rékas községéből e télen egy — azon a vidéken giszkárnak nevezett — kutya került Lendl Adolf laboratoriumába,¹ melyre a fentebbi leírás pompásan ráillik. Annál föltűnőbb, ha Beckmann Lajos, a kitűnő kutyaismerő határozottan kiemeli, hogy «az oly gyakran emlegetett farkasforma kutyát sehol sem találta Magyarországon».² Egy kevésbé ismeretes kis könyvben egy csöpp rajz kitűnően ábrázol egy fekete-szürke, farkasforma kutyát, csaknem vízszintesen tartott hosszú, lompos farkkal és hegyesen felálló füllel, melyet a szerzők³ juhász-kutyának mondanak, mely azonban mindenkép a farkaskuvass.

A magyar Alföld juhász-kutyája, mondja Darwin,⁴ annyira hasonlít a farkasoz, hogy egy magyar gazda — Paget följegyzése szerint — a maga kutyájának tartott egy farkast. Valószínű, hogy ez a juhász-kutya a farkaskuvass lehetett, mert a rendes juhász-kutyát mégis csak bajos volna a farkassal összetéveszteni.

A farkaskuvass hajdanában bizonyára gyakran párosodott a farkassal, sőt Noack tanár állítása szerint⁵

¹ Az állatot Dercsényi Károly kincstári főerdész mérgezve találta az erdőben.

² Geschichte u. Beschreib. d. Rassen d. Hundes, II. 1895, p. 107.

³ Irsai és Pápai, Kis Természetrész, 1865.

⁴ Das Variiren d. Thiere u. Pflanzen im Zustande d. Domestication. Carus ford., 1868.

⁵ Der Zoologische Garten, XXXV, 1894, p. 168.

sugárzó arczczal hozta fel a meredeken. Nem kevésbé örültem én is, meglátva a fiatal, de szépen kinőtt kakast.

Ez a nap szerencsésen végződött, az esteli berepülésen Lajos báró is lőtt egy szép példányt.

Másnap nyírfajdra mentem. Éjfélt után 2 órakor indultam el az idősebb vadászszal, aki a nyírfajdkakast kitűnően tudta hívni.

Két és félórai hegymászás után megérkeztünk a hőmezőkhöz, hol a szálás erdő határa a borókással olvad össze. A borókástól jobbra nagy hőmező terül el, imitt-amott egy-egy sötétzöld bokorral tarkázva.

Az erdő szélén egy nagy hófúvás mellé rejtőztünk s tizenöt percnyi várakozás után vadászom a következő hangan kezdte hívni a kakast: *csuihijj... csuihijj... kö... kö...* Ez a hang ugyanis a tyúkok társaságában dürgő kakas hangját utánozza (kö... kö a tyúk hangja). Ismerve a nyírfajdkakas azon tulajdonságát, hogy vetélytársaival szeret összetűzni s gyakran véres kimenetelű párbajt vív, nagyon természetes, hogy itt is, mint a legtöbb párbajban, asszony az ok. »Csuihijj« az ő nyelvükön körülbelül azt jelentheti: »Vagyok olyan legény, mint te.« Ha az ember jól utánozza, ami egyáltalán nem nehéz, nem sokáig késik a felelet: Csuihijj (vagyok én is olyan, mint te.)! Őt-hat percnyi időközökben alig kétszer kellett ismételni a hívást, jelentkezett a kakas, híváshoz hasonló hangot hallatva. Több mint negyedóráig kellett várunk, midőn mintegy 100 lépésnyire repült felénk és a hőmezőre szállva, ismételt hívásunkra dürgögni kezdett: Csuihijj... Csuihijj... kurukuhurukkurukuhurukuru... kuruhurukuru... kuru... kuru. Hurukolása alatt még dühösebb tánczot jár, mint a nagykakas. Leeresz-

telt szárnyaival végigszántja a havat, gyorsan előre szalad öt-hat lépést, azután maga körül többször megfordul s néha embermagasságnyra felugrik; nyakát lefelé előre kinyújtja s tor-kával jobbra-balra végigsúrolja a havat. Igazán fölséges látvány volt ezt távcsővel nézni. — Most elcsendesedett, fölfelé nyújtott nyakkal neszelt. — Vadászom ismét hívta, mire szárnyra kapott s egyenesen vadászomnak tartva, a hófúvás mögé szállott. Helyzetemből nem láthattam a kakast, miért is, midőn ez hurukolni kezdett, bizván a közelségben, hamarosan a hófal tetejére ugrottam. A kakas már repülésben volt, midőn eldördült fegyverem és a szép lantosfarkú fekete madár élettelenül terült el a fehér havon.

Kedves szákmányunkkal örömmel indultunk a vadász-házhoz, hol czók-mókjainkat összeszedve, nyolcz órakor búcsút mondtunk kedves kis tanyánknak s három kakással megrakodva, haladtunk Spittal felé.

Egy napot a várkastélyban töltöttünk.

Másnap reggel vonatra ültünk, mely gyorsan robogott velünk a Puster-völgyet övező hatalmas sziklahegyek között a zergék hazája felé.

Délelőtt érkeztünk Oberdrauburgba. Jól esett látni a régi ismerős arczokat. A tipikus öreg korcsmáros porcellánpipájával, a fenyves vidék korcsmáinak elmaradhatatlan szőke csaposleánya mint régi ismerősök üdvözöltek bennünket.

Az ivóban most is ott volt a 100 éves tölgyfa-asztal; felette a falon a meglehetősen hanyagúl felszegezett zerge-kampó, rajta egy elázott, nyírfajdkakastollal díszített, zsíros zöld kalap. Ennek tulajdonosa, az öreg asztal mellett ülve hatalmas kor-

Magyarországon még manapság is foglalkoznak farkas- és kuvaszkorcok tenyésztésével és Hagenbeck (a híres állatsereglettulajdonos) gyakrabban egész elléseket (almokat) kap hazánkból. A Noack által megvizsgált magyar farkas- és kutyakorcok inkább a farkasra, mint a kutyára ütöttek s arczukon élénkebb sötét rajzolat volt.

Pelzeln a farkaskuvaszt a farkasalakú kutyák közé sorolja s megjegyzi,¹ hogy Fitzinger bizonyára helyes nyomon járt, a mikor az ó-korban oly híres albániai kutyától (molossus) származtatja.

Lakatos Károly szóbeli értesítése szerint a farkaskuvasz minden tekintetben a farkasra emlékeztet, csak valamivel kisebb s a járása rendes, nem oldallog úgy mint a farkas. Az állatot tanyák őrzésére és a gulya mellett használják, de nem igen örömet, mert a farkast nem támadja meg, sőt inkább gyakran párosodik vele. Az állat nem hű és nem ragaszkodó; messzire elcsatangol s igen harapós. A hangja inkább vonításszerű »vu-hú, vu-hó«; ugatása tehát más mint a komondoré.

A magyar komondor (*Canis familiaris domesticus pannonicus* Hanák). Ezt a kutyafajtát — a mennyire az irodalom nagyon zavaros, egymással gyakran homlok-egyenest ellenkező adataiból kitűnik — legelsőben Hanák János írta le behatóbban.² Szerinte az állat hossza 0.9—1.2 m, farka pedig mintegy 32 cm. hosszú. Feje keskeny (?), arczorra hosszúkás (?), magas homloka (?) mélyen beszögélő (?). Füle rövid, félig lekonyult. Testét hosszú, bozontos, fehér szőr fűdi, mely tél utóján és tavasszal egyes koloncokban csüng le az újonnan nőtt szőr közül. Arczát és lábszárjai elő részét apróbb, farkát igen hosszú szőr borítja. »Vagyon göndör fajtája is, mely

¹ Zool. Jahrbücher, I, 1886, p. 227.

² Természetrajz, I, 1848, p. 72, fig. 57.

rövidebb, fehér, bodor szőrű bundát visel, sőt keverék által más változatai is láthatók « Hanák még megjegyzi, hogy az állatot nagy, tüzes szemei, vad tekintete, kitűnő ereje és bátorsága félelmissé teszik. A színes kép, melyen Hanák a magyar komondort bemutatja, egy hosszú arczú, hosszú testű, alacsony lábú, kereken nyírott fülű, fehér, rövid, hullámos szőrrel borított kutyát ábrázol, mely hosszú farkát rézsutosan hátra felé nyújtja s a farka végét csigában összepöndöríti. A fentebbi leírás semmikép sem tökéletes, a rajz sem kifogástalan, mindazonáltal egészében mégis a komondorra vall.

Állatunk következő ismertetője Fitzinger, a ki magyar farkaseb-nek (*Canis domesticus luparius* Fitz.) nevezi¹ s ilykép jellemzi:

»Fölötte nagy és erőteljes, nagyság tekintetében az angol szelindekkel vetekedő fajta. Testhossza némelykor 1.2 m.-nél is több, egyenes ülő helyzetben csaknem 1 m. magas és melle kerülete 1.4 m. A hozzá némiképp hasonló házi kutyától abban tér el, hogy feje aránylag magasabb fejének hátulja szélesebb, arczorra kevésbé hegyes. Füle rövidebb, szélesebb és teljesen fölálló. (?) Nyaka rövidebb és vastagabb; törzse hosszabb és teltebb, horpaszban csak kevésbé behúzódott. Melle szélesebb; végtagjai magasabbak és aránylag vastagabbak; farka gazdagabb szőrözeténél fogva vastagabb és hosszabb, úgy hogy meglehetősen mélyen a sarokizület alá ér. Arczát rövid, lesimuló szőrözet fűdi, végtagjain valamivel hosszabb a szőr, egyébként hosszú, sima-tincses (lompos), lágy és fényes a bundája, különösen a tarkóján, törzse oldalán és farkán. Farka csaknem bozontos s az állat többnyire balra a háta fölé kunkorítja, azonban egyenesen hátra nyújtva, vagy kissé felgömbölyítve, sőt néha aláeresztve is

¹ Sitzungsber. Akad. Wien, LVI, 1867, októb. füz., p. 11.

sóból szopogatta a búfelejtőt. Sok bánata lehetett az öregnek, — meglátszott az orrán.

Mi az úgynevezett »Herrenzimmer«-be mentünk ebédelni.

Ebéd után megváltam vadásztársaimtól, kik Kötschach felé, én pedig a hozzám beosztott vadászszal a Scharten-alp-ek felé mentem.

Három és félórai hegymászás után érkezünk meg a kis kunyhóhoz. Itt nem volt oly kényelem, mint a Goldeggen; de biztatott az a körülmény, hogy a kunyhó közelében két nagy kakas volt kihallgatva.

A vadászatot úgy terveztük, hogy ma este lelövöm az egyiket s holnap reggel a másikat, csak hogy nem minden úgy sül ám el, ahogyan az ember tervezi.

A völgyet, melynek tetejében kunyhónk állott, még vastag hó borította, imitt-amott látszottak rajta a havasi nyúl hátsó lábainak farkascapa nagyságú nyomai.

Megérkezésünk után első dolgunk volt tüzet rakni s azután fenyőgalyakból jó rugalmas fekvőhelyet készítettünk a kunyhó egyik végébe.

7 óraker indultunk el a berepüléshez. Sokáig kellett várunk, míg megszólalt a kakas; nem zavartatta magát a közel lévő lavina bömbölésétől, szépen folytatólagosan dörgött, de már késő volt az idő, hogy beugorhassuk, miért is reggelre halasztottuk.

Nehezen múlt az éj; a hideg és füst nem hagytak nyugodni; bár minden szellőztetési tudományomat elővettem, de a barátságos füst sehogysem akart kimenni a kunyhóból.

Valahára pitymallott. — Ott vagyok már a fa alatt, melyen

a kakas dűrög, de még nem látom alakját. Most megvillan valami a szemem előtt a derengésben, felkapom az öreg tizenkettest s a legközelebbi közsőrülésnél elhúzó ravaszát: csekk... csekk — csütörtököt mondott mind a két cső. Mozdulatlanul tovább vártam a legközelebbi közsőrülésig; ekkor hamarosan lekaptam a fegyvert s a töltényeket újjakkal kicserélve, ismét célloztam. Most közsőrül a kakas, fegyverem durran, — nagy a füst és azután a csend! Ebben a célzó helyzetben vártam körülbelül egy perczig, midőn a kakas ismét dűrögni kezdett; tehát lövésemet, mely tőle mintegy 10 lépésnyire lehetett, nem hallotta.

Most láttam csak, hogy a felleges időben, reggel 4 óraker, egy képzelt kakasra lőttem. Az ág le is esett s valószínűleg ez zavarta kissé a dűrgést. Ahogy a valódi kakast megláttam, rögtön reá irányítottam a fegyvert, de most már nem várva a közsőrülést, elhúztam a bal ravaszt. Csekk... csütörtököt mondott.

Erre a kakas ott hagyott engem az öreg tizenkettes s a magánosan álló fenyőfa társaságában. Ezt a kompániát nem fogom egyhamar elfeledni.

Így lehet elhibázni 10 lépésnyi távolságból egy pulyka-kakas nagyságú, fán ülő madarat kettes söréttel!

Fáradtan, kissé lehangelve érkeztem reggel Drauburgba, a hol már várt a kocsi, melylyel Kötschach felé kellett mennem; itt találkoztam Lajos báróval is, ki egy szép öreg kakast lőtt a reggeli dűrgésen.

Hosszú volna leírni azt a gyönyörű hegyi utat, mely a hercegi hitbizományi erdők mellett egy napi járőföldnyire vezetett »Biernbaum«-ba.

hordja. Színe többnyire egyneműen fehér, vagy sárgás-fehér, különösen a füle mindig kissé sárgás, a színezet azonban néha világos- vagy sötét-barna is lehet. Sokkal ritkább a fehér alapon vörösbarna foltokkal tarkázott alak. Orra majd fekete, majd vörhenyes-barna; szeme az első esetben rendesen fekete, az utóbbiban barna.

Hanák és Fitzinger leírásainak összehasonlításából nyomban számos ellenmondás derül ki. Ennek tisztázása kedvéért 1901. évi május 27-én lerándultam Kecskemét városának bugaczi pusztájára és két napig tanulmányoztam azt a kutyát, melyet az ottani tanyai és pásztornép komondornak nevez. Megvizsgáltam mintegy húsz példányt s az eredményt a következőkben foglalhatom össze.

A magyar komondor hatalmas termetű, derék kutya, melynek egész testhossza az 1,4 métert is megüti; farka (a végszörökkel együtt) 40—60 cm. hosszú, vállmagassága 60—80 cm. Termete aránylag magas és inkább rövid; végtagjai meglehetősen hosszúak. Feje zömök, hátul vastag, a medvéére emlékeztető. Homloka széles és alacsony, sekély horpadással megy át az arczorrba. Arczorra közepes hosszúságú, egészben vaskos, előfelé kevésbé keskenyedő és tompa hegyű; a farkasénál vastosabb és rövidebb. Füle magasan csatlakozik a fejhez; kicsiny, vagy közepes nagyságú; egészben véve háromszögű, hegye csúcsosan kerekített, vagy egészen csúcsos; tőben felálló és kemény, végső fele lágy és kajlán lecsüngő, a fejtől kissé eláll. Farka, ha lecsüng, sarkig vagy azon alul is ér, de az állat egyenesen hátra nyújtva, vagy gyakran a háta felé fölünkörítve és hegyét balra csavarva is hordja. Ha az állat lustálkodik, egykedvűségében rendesen lomhán aláereszti farkát, de mihelyt összeszedi érzékeit, figyel, fut, vagy egyáltalán élénk, rögtön fölünköríti a farkát. Arczát, homlokát, végtagjainak elülső oldalát és lábfejét rövid és lesímuló szőrözet

borítja, teste egyéb részét pedig hosszú, símán lecsüngő, vagy hullámos, sőt a fiatalabb példányokon bodros, meglehetősen merev szőr fűdi. A szőr különösen a törzs két oldalán hosszú, hol a vedlés idejében gubanczosan összecsapzik és kisebb-nagyobb koloncokban csüng alá. Úgy elülső, mint hátsó végtagjainak hátulsó oldalát »tollas«, vagyis szálanként sarlóalakúan felhajlott szőrözet borítja. Farka bozontos, nem igen tömött, felnőtt állatokon rendesen nagyon hosszú szőrű, kissé zászlós. Bundájának színe elég gyakran tiszta fehér (»hattyúkomondor«), azonban többnyire kissé szürkésbe, vagy halovány rozsdaszínbe hajló szennyes fehér; némelykor feketés-szürke, sötétebb, elmosódott hullámokkal (»ordaskomondor«), máskor fehér, de arcza és füle feketés-szürke (»kormos komondor«), végül pedig halovány, rozsdasárga alapon sötét, sárgás-vörös hullámokkal átszelt alakok is vannak (»vörös komondor«). Az orr hegye fekete; az ajkak széle kékes-fekete; a szem szivárványhártyája többnyire agyagsárga, vagy dióbarna.

Az előbbieken ismertetett és a kecskeméti pusztákon általánosan elterjedt alakhoz sok tekintetben hasonló az a két komondor, melyet a néhai tatai gróf, Esterházy Miksa 1883-ban a bécsi kutyakiállításon mutatott volt be és Beckmann Lajos, korunk egyik legkitűnőbb kutya-ismerője, gyönyörű munkájában lerajzolt s ilyképen ismertetett¹: »Az egyik példány vállmagassága 73 cm., törzse 84 cm. hosszú. Szőre a törzsén 5—8 cm. hosszú, durva; vállán és bordáin göndör, czombjának hátsó oldalán s az elülső lábszárakon gubanczosan »tollas«; a könyöktől és térdtől lefelé az ujjakig rövid, tömött és sima. Farka rövid és bozontos. Tarkóján fölálló, a fejtől élesen elvált

¹ Geschichte u. Beschreib. d. Rassen des Hundes, II, 1895, p. 92, tab. LXII.

A Lesach-völgy egyik oldalára van építve az emeletes vadászház, erkélyéről ellátni a Volaya-völgybe, egészen a hatalmas sziklahegyig, melynek tővében ott látszik a hercegi vadászkastély teteje, a zergevadászatok s annyi kedves emlékeimnek tanyája.

A Lesach-völgyben szép számmal dűrgtek a kakasok, Nekem éjfélkor már úton kellett lennem, hogy hajnalra a dűrgőhelyhez juthassak.

Szép tavaszi éj van. Bárányfellegek kergetőznek a hold fényes tányérja előtt, mely szépen megvilágítja a meredek sziklán haladó utat. Sietnünk kell, hogy még holdvilágnál elérjük az erdőt; ott biztosabb az út. Két órai hegymászás után elértük a fenyvest s mire a hold leáldozott, tapogatva haladtunk előre. Túl voltunk már a hegyen, amikor derengeni kezdett. Czigarettám tüze mellett néztem meg az órát; háromnegyed négy volt. Most már nem voltunk messze a dűrgőhelytől; leültünk hallgatózni.

Alig 10 percnyi várakozás után megszólaltak s fölséges volt hallani, hogy az alig 200 holdnyi területen négy kakas dűrgött egyszerre. Most már zavarban voltam, hogy melyikre ugorjunk. Mutattam az egyik irányba, melyet legközelebbnek véltem.

Vadászom a másikat ajánlta, mondván, hogy ez szebb, erősebb kakas. Ekkor figyeltem meg az öreg és fiatal kakas dűrgése között a különbséget.

Egy kis kerülővel az öreg kakasra ugrottunk s már alig voltam 40 lépésnyire, midőn csuklás után jobb lábamat felemelve, hogy a köszörülés alatt tovább tudjak ugrani, a hó meg-

roppant alattam s a kakas, daczára a csuklásnak, nem köszörült — felhagyott a dűrgéssel.

Hihetetlen helyzetben voltam; féllábon állva, az előttem lévő alacsony bokor egyik vékony ágába kapaszkodva, melyet nem volt szabad elengednem, mert visszacsap s a kakas elrepül; jobb kezemben a fegyver magasra emelve, épen az előttem lévő bokrot akartam átugrani. Vártam egy perczig, vártam két perczig, de a kakas csak nem akarta folytatni énekét. Ekkor vadászom, ki mögöttem 20 lépésnyire lehetett, látva, hogy e helyzetet soká nem bírom, cselhez folyamodott. Dohányzacskóját öklébe szorítva megrázta s ezzel hűen utánozta a tyúk leszállását. Kakasom erre hevesen dűrgni kezdett. Kettőt ugrottam még és célba vehettem; még a másik is dűrgött!

Elhatároztam, hogy a ravaszt akkor húzom el, mikor amaz köszörül, — így majd két kakast löhetek.

Fegyverem eldőrdült; vadászom meglátva a kakas esését, elragadtatásában hangosan kiáltotta: »Des var a' schener Schuss!« mire persze a másik kakas elrepült.

A ritka szép példány nagy magasságból esett le; elsüppedt a hóban; a gyilkos golyótól szíven találva, ott fektűt fehér sírjában, mely most »annyi mindent elfed; bút, örömet, fényt, szerelmet.«

Két nap telt el. — Reggel van megint, a Balaton partján robog a gyorsvonat, felette elcsap a sivító sirály és fehér szárnya meg-megvillan a borongós ég sötét hátterén.

szőrtaraj van. Füle közép nagyságú, háromszögű és lecsüngő, alsó oldalán rövid szőrű. Arczorra két oldalán a homlokszöglettől a szájugig egy-egy hosszú szőrökből álló, bozontos sáv húzódik, ép úgy mint a francia vizsla (griffon) arczán. Színezete egészen fehér, szürkébe és sárgásba hajló; orra hegye és karmai sötét szürkés-feketék. A másik példány még csak nyolcz hónapos, tehát jóval kisebb volt, azonban természetben és szőrözeteiben megegyezett az előbbivel. Megjegyzendő, hogy Beckmann ezt a két példányt bundás kutyá-nak nevezi, melyet a magyar juhász-kutyától eltérő fajtának tart, majd így folytatja: »Néhány év múlva a berlini kiállításon is szerepelt egy pár bundás kutya. Ezeknek a szőrük egészen göndör volt; tarkuk hosszú, gubanczosan göndör hosszú szőrrel borított.«

A komondor a magyar irodalomban kuvasz, kuasz, kamasz és juhász-kutya néven is szerepel s az idevágó adatokból gyakran nagyon nehéz kihámozni, mikor van az igazi komondorról szó.

A komondor újabb magyar szó. A régi codexekben nem fordul elő s elsőben a XVI. században, 1544-ben bukkan föl Kákonyi Péter »Astiagis király« históriájában,¹ még pedig mint kamondor:

»Pásztor nézi vala, gyermekét szoptatja
Egy fias kamondor és körül forogja,
Vadak, madaraktól igen oltalmazza,
És melegségével gyermeket táplálja.

Onnat a gyermeket pásztor el-felvevé,
Váras felé pásztor ütet vinni kezdé,
A kamondor addig ugatva követé
Míg házacskájában pásztor el-bévívé.«

Több rendbeli adat bizonyítja, hogy a komondor régebben is általánosan használt tanyaőrző és pásztoréb volt. Pápai Páriz Ferencz falusi komondornak (*Canis villaticus*) nevezi.² Amos Comenius szerint³ »Komondorok őrzik a csodát«. Grossinger szerint⁴ »Komondornak vagy kuasznak nevezik a falusi gypjas kutyát, mely a falvakat, tanyákat és kunyhókat őrzik. Ilyeneket óhajtott kapni a bajor udvar Münchenben 1792-ben, midőn a magyar katonaságnak oda útja volt; ugyanezen év nyarán ilyeneket küldött a nápolyi fenséges udvarnak az onnan visszatérő gróf Zichy István.« De hogy a komondor nemcsak csorda mellett és mint tanyaőrző, hanem mint juhász-kutya is szerepelt, kitűnik Hanák János alábbi szavaiból⁵: »A komondor hazánkban általánosan el van terjedve. Mint házi eb a háznak hű őre s mint juhász-kutya a nyájnak bator védője. Gazdájához állandó hűséggel ragaszkodik, az idegent nem tűrheti, azonnal megtámadja és dühét csak hízelgés által lehet némileg lecsillapítani. A jószágot nemcsak a tolvajok, hanem a farkasok támadása ellen is hatalmasan védi, a miért a pusztákon, hol a nyájak majd egész éven át szabad ég alatt tartózkodnak, ép oly szükséges, mint hasznos állat. A mi komondorunk a legkitűnőbb fajták közül való; kimért,

méltóságteljes viselkedése, még a hízelkedésben is komoly jelleme már sok utazót bámulatra gerjesztett.«

A komondort tehát régebben is sokféle célra használták s így használják ma is. A kecskeméti pusztákon általánosan elterjedt ház- és tanyaőrző kutya, azonban ugyanebben, ámbár rendesen valamivel erőteljesebb formában a csorda és a juhok mellett is megtaláljuk. A céljának megfelelően természetesen neveltetése és viselkedése is más és más. A midőn a gulyás használja, ez esetben a kutyák mindig a cserény mellett maradnak. Nappal körülfekszik a cserényt, de este, a mikor a marhát behajtották az állásba, kifekszenek az állás legszélére s őrzik a marhát. Helyüket mindaddig nem hagyják el, mígcsak reggel ismét ki nem hajtják a marhát a legelőre, ők azonban a marhát nem kísérik el, hanem a cserény közelében maradnak. Nem úgy a juhászkomondor. A kecskeméti Jakab-pusztán akár úsztatni viszik, akár a legelőre hajtják a birkát, mindig a nyájjal jár a kutya, még pedig nemcsak mint őrző, hanem mint valóságos terelő kutya, mely ép úgy beletanul a terelés mesteriségébe, akárcsak az igazi terelő kutya, a kis puli. Hogy a hatalmas erejű és félelmes megjelenésű állat minden idegent, embert és állatot hathatósan távol tud tartani a nyájtól, az önként érthető, mindazonáltal korántsem oly vad és harapós, mint az erdélyi hegyvidék farkaskuvasza. Régebben, a farkasbőség idejében, kitűnő szolgálatot tett az ordas ellen, melynek ellenében — mint már Amos Comenius tudja¹ — »szeges-örvvel« védte a pásztor. Fitzinger is bizonyára azért nevezte farkasbőgnek, mert régebben a farkas ellen használták s nem mintha a farkashoz lett volna hasonló. Az állat hangja nagyon jellemző, vonításszerű: hú-úúúú-hu-hu.

Hogy vajjon a komondor a magyarság ősi kutyája volt-e s hogy eleink már Ázsiából hozták-e magukkal, azt alig lehet eldönteni. Az utóbbi azonban nem valószínű, mert Európa más vidékein is nagyon hasonló farkaskutyák élnek; így például az a kutya, melyet Oertzen a Parnasszusról hozott magával, egy kisebbfajta bernát-hegyi kutyával vetekedett, lekonyult, de meglehetősen fölegyenesíthető füle a farkaséra emlékeztető, de tompább arczorra, meglehetősen hosszú, fehér szőre és szép zászlós farka volt, melyet föl-kunkorítva hordott, — tehát fővona-saiban a mi komondorunk jegyeit hordta magán.² Nagyon érdekes, hogy az olasz Campagna pásztor-kutyája — Beckmann rajza és leírása szerint — hajszálla megegyezik a mi komondorunkkal, csak hogy még nagyobb és czombjának a »tolla« még mélyebbre ereszkedik. Az olaszok nyilván tőlünk kapták ezt a kutyát, a miről már Grossinger is tanuskodik. Lehetséges, hogy a magyar szarvasmarhával vitték be, mely az olasz Campagnában teljesen azonos a miénkkel s nincs kizárva, hogy ennek az érintkezésnek a révén idomult át az olasz »comandatore« (parancsnok) szó »komondor«-rá, jelentvén valamely parancsoló megjelenésű, tiszteletet gerjesztő kutyát. Azonban talán még valószínűbb, hogy a nagyon hasonló görög farkaskutya volt a magyar komondor törzsalakja, sőt talán a nevét is onnan kaptuk, a mit a görög nyelvben manapság is élő »Komonduros« családnév látszik bizonyítani.

(Vége következik.)

¹ Régi Magyar Költők Tára, II, 1880, p. 305.

² Dictionarium latino-hungaricum, Lőcse, 1708.

³ Janua linguae Latinae reserata aurea . . . , Kolozsvár 1673 (az első kiadás 1643).

⁴ Universa Historia Physica Regni Hungariae, I, 1793 p. 274.

⁵ Természetrész, I, 1848, p. 72.

¹ Orbis sensualium . . . , 2. kiadás, Lőcse, 1695.

² Pelzeln, Zool, Jahrbücher, I, 1886, p. 283.

